

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ኑረዲን ከዲር

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች:- ጀርሮ ኮንስትራክሽን

ተጠሪ :- አስማማው ኃላ/የተ/የግ/ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የግንባታ ሥራ ወል አፈጻጸምን መሰረት ላደረገው ክርክር የተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ተብሎ የቀረበ አቤቱታ መነሻ ያደረገ ሆኖ ይህ ውሳኔ የተሰጠው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ተብሎ የሚወሰንበትን ሥርዓትና በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያየት ለማድረግ በሕግ የተሰጣቸው ሥልጣን ተግባራዊ የሚሆነው መቼና በምን ሁኔታ ነው የሚሉትን ጭብጦች በተመለከተ ነው።

አመልካች በግልግል ዳኝነት ጉባኤ በተጠሪ ላይ በመሰረተው ክስ ከተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2006ዓ/ም በፈጸመው የሕንጻ ግንባታ ወል ሁለት ምድር ቤቶች፣ አንድ የመነሻ ፎቅና ዘጠኝ ፎቆች ያሉት የሆቴል ሕንጻ በጠቅላላ ዋጋ በብር 44,475,608.75 ለመገንባት ተስማምቶ የዋጋውን 10% ቅድመ ክፍያ ተቀብሏል። ተጠሪ አንድ ተጨማሪ ፎቅ እንዲጨመር በመጠየቁ የዲዛይን ክለሳ ከተደረገ በኋላ በአመልካች ለተሰራው ስራ ክፍያ ተጠይቆ አምስት ጊዜያዊ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች (Interim payment certificates) ተዘጋጅተው በተዋዋዮችና በአማካሪ መሐንዲሱ በጊጋር ኮንሰልት እየጸደቁ ቢቀርቡም ተጠሪ በመጀመሪያዎ የክፍያ ምስክር ወረቀት የተጠየቀውን ቢከፍልም ከሁለተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀት ያልተከፈለውን ቀሪ ክፍያ፣ ከሶስተኛ እስከ አምስተኛ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቀውን ክፍያ አልከፈለም። በወሉ ጠቅላላ ሁኔታዎች አንቀጽ 59.2.4 መሰረት ክፍያ አለመፈጸም ወሉን ለማቋረጥ የሚያበቃ መሰረታዊ የወል ጥሰት ነው። በተጨማሪም ተጠሪ የወሉን አንቀጽ 59.2.2 በመተላለፍ

ሥራው ከ28 ቀናት በላይ እንዲቆም አድርጓል።በእነዚህ ምክንያቶች አመልካች ዉሉን በማቋረጥ በዉሉ ላይ በመጀመሪያ ጉዳዩ ለአማካሪ መሐንዲስ ታይቶ መወሰን ስላለበት ለአማካሪ መሐንዲሱ አቅርቦ ማስወሰኑን ገልጾ ከሁለተኛ ክፍያ ምስክር ወረቀት ሳይከፈል የቀረዉን፣ ከሶስተኛ እስከ አምስተኛ ምስክር ወረቀቶች ተጠይቆ ያልተከፈለዉን ብር 9,282,136.82፣ክፍያ ለዘገየበት ጊዜ የታሰበ ወለድ ብር 1,022,707.50፣የቀረ የትርፍ ጥቅም ብር 1,695,261.09፣ሥራው በመዘግየቱ ያስከተለ ተጨማሪ ወጪ ብር 1,770,691.38፣ተቀንሶ የተያዘ ክፍያ ብር 874,183.94፣በግንባታ ስፍራ የሚገኙ ቁሳቁሶች ዋጋ ብር 31,344.16፣ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.እ.ታ) ብር 655,722.02 በድምሩ ብር 14,447,339.50 ተጠሪ እንዲከፍለኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

ተጠሪ ለክሱ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በሰጠዉ የፍራ ነገር መልስ ዉሉ ከተቋረጠ በኋላ ጊዜያዊ የክፍያ ምስክር ወረቀት መሰረት በማድረግ (የመጨረሻ የክፍያ ምስክር ወረቀት ባለመሆኑ) ክፍያ አልተፈጸመም በሚል ምክንያት ክስ መመስረት አይችልም። አማካሪ መሀንዲሱ የክፍያ ምስክር ወረቀቶቹን ያጸደቀዉ በአመልካች ጋር በመመሳጠር ነዉ።ይህ በመታወቁ አማካሪ መሐንዲሱ በሌላ ላይፍ ኮንሰልት በተባለ አማካሪ መተካቱ ለአመልካች ተገልጾለት እያለ ለዚህ አማካሪ አመልካች የክፍያ ጥያቄ አላቀረበለትም።በዉሉ አንቀጽ 43.1 መሰረት የወለድ ጥያቄዉ በአማካሪ መሐንዲሱ ያልጸደቀ በመሆኑ ተቀባይነት የለዉም።በኋለኛዉ አማካሪ መሐንዲስ በተዘጋጀዉ የማጠቃለያ ክፍያ ምስክር ወረቀት አመልካች የሥራው ሥራ ሙሉ በሙሉ ግድፈት ያለዉ(Defective)መሆኑ ስለተረጋገጠ በዉሉ ጠቅላላ ሁኔታዎች አንቀጽ 57 እና 60/2 መሰረት አመልካች ሊያነሳዉ የሚችል የክፍያ ጥያቄ አይኖርም።አማካሪ መሀንዲሱ ባጸደቀዉ የመጨረሻ ክፍያ የምስክር ወረቀት አመልካች በዉሉና በዉሉ መሰረት በጸደቁት የሥራ ለዉጥ ትእዛዞች (Variation Orders)መሰረት የሰራው ሥራ ዋጋ ብር 11,563,316.00 ሲሆን የተከፈለዉ ከተ.እ.ታ በፊት ብር 11,311,995.00 ነዉ።በአጠቃላይ አመልካች የሕንጻዉን የመዳረሻ ወለል(Lobby entrance floor)ከዋናዉ የቦሌ መንገድ ጋር በእኩል ከፍታ መስራት ሲገባዉ ከመንገዱ በላይ 1.34 ሜትር አስበልጦ በመስራቱ ሕንጻዉ ለታቀደለት ተግባር እንዳይወል ስለሚያደርገዉ በዲዛይኑ መሰረት እንዲያስተካክል ተጠይቆ ፈቃደኛ ሳይሆን ቀርቷል።የመሰረቱ የኮንክሪት ንጣፍ፣የግድግዳ አፈር መጠበቂያ ስራዉ፣ እና የኮንክሪት ምሰሶዎች በሕግ የተቀመጠዉን ደረጃ በጠበቀ አኳኋን አልተሰሩም።እንዲሁም የዉሃ መከላከያ ጥጋቱ በሽክላ መሰራት ሲገባዉ ዉስጡ ክፍት በሆነ ብሎኬት የተሰራ በመሆኑ እነዚህ ግድፈቶች ሕንጻዉን በማይጠገንበት ደረጃ ያደረሱ ስለሆኑና ይህም በአመልካች ጥፋት የደረሰ በመሆኑ በዉሉ መሰረት ለአመልካች ክፍያ አይገባዉም በማለት ተከራክሯል።

እንዲሁም ተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ በማቅረብ የግንባታ ሥራዉ በአግባቡ አልተሰራም በማለት አስቀድሞ ለአመልካች የተከፈለ ገንዘብ እንዲመለስለት፣የካሳ ክፍያና የተሰራው ሥራን ለማስፈረስ የሚያስፈልግ ወጪ ጨምሮ በድምሩ ብር 17,126,759.00 እንዲከፈለዉ ዳኝነት ጠይቋል።አመልካች

ለተከላኸ ከሳሽነቱ ክስ በሰጠው መልስ ለተከላኸ ከሳሽነቱ ክስ መሰረት ያደረገው ላይፍ ኮንሰልት የተባለው አማካሪ መሐንዲስ የሰራውን ሪፖርት ነው። ተጠሪ አማካሪ መሐንዲሱን የቀጠረው ወሎ ከተቋረጠ ከረጅም ጊዜ በኋላ በመሆኑና ግንባታውን ሲቆጣጠርና ወሎን ሲያስተዳድር የነበረው ጊጋር የተባለው አማካሪ መሐንዲስ የቁጥጥር ሥራውን ስርቶ ክፍያውን ያጸደቀ በመሆኑ ግንባታውን ተቆጣጥሮ ያልሰራውን መሐንዲስ አማካሪ አድርጎ መቅጠሩም ሆነ ይህ አማካሪ ያቀረበውን ሪፖርት መሰረት አድርጎ ያቀረበው ክስ የሕግም ሆነ የወል ድጋፍ ስለሌለው ክስ ወደቅ ሊሆን ይገባል የሚሉትንና ሌሎች መከራከሪያዎችን በማንሳት ክስ ወደቅ ሊሆን ይገባል ሲል ተከራክሯል።

የግልግል ዳኝነት ጉባኤው የግራ ቀኙን ክርክር፣ ምስክሮች፣ የሙያ ምስክርነት በመስማት እና የሰነድ ማስረጃዎች በመመርመር በቀን 18/01/2011/9/ም በአብላጫ ድምጽ በሰጠው ወሳኔ ተጠሪ ወሎ ከተቋረጠ በኋላ ላይፍ ኮንሰልት የተባለውን አማካሪ ስለቀጠረ ይህ አማካሪ በቀጣይ የሚኖረውን የግንባታ ሂደት በተመለከተ የሙያ ድጋፍ ሊሰጥ ከሚችል በስተቀር በግራ ቀኙ መካከል በነበረው ወል መነሻ የተሰራውን ግንባታ በተመለከተ ወደ ኋላ ተመስርቶ አማካሪ መሐንዲስ መሆን ስለማይችል ይህ አማካሪ መሀንዲስ ያዘጋጃቸውን ማስረጃዎች ተቀባይነት የለውም በማለት እነዚህን ማስረጃዎች መሰረት በማድረግ ተጠሪ ያቀረበውን ክርክር ወደቅ አድርጓል። አመልካች የግንባታ ሥራውን በወሎ እና በዲዛይኑ መሰረት ባለመስራቱ እና የተሰራው የሕንጻ ግንባታ ጉድለት ያለበት ሆኖ እያለ ወሎን አለአግባብ አቋርጧል በማለት አመልካች በክፍያ ምስክር ወረቀቶቹ ሊከፈለኝ ይገባል ሲል የጠየቀውን እና ለሌሎች በክስ የጠየቃቸው ክፍያዎች እንዲሁም በግንባታ ሥፍራ ቀርተዋል የተባሉ እቃዎች ከነዋጋ ግምታቸው በማስረጃ የተደገፈ አይደሉም በማለት ወደቅ በማድረግ ወስኗል። ተጠሪ ያቀረቡትን የተከላኸ ከሳሽነት ክስ በተመለከተ በአመልካች የተሰራው ግንባታ ሥራ ላይ ያለው ጉድለት በተጨማሪ ሥራ ሊስተካከል እንደሚችል በማስረጃ በመረጋገጡና ይህም በተጠሪ ላይ ተጨማሪ ኪሳራ ስለሚያስከትልበት አመልካች ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች እንዲከፈለው ጠይቆ ሳይከፈለው የቀረው ብር 7,461,146.02 ተጠሪ ጉድለቱን ለማስተካከል የሚደርስበትን ኪሳራ ለመካስ በቂ ነው በማለት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2102/1 የተደነገገውን በመጥቀስ በርትእ በመወሰን ለተጠሪ የሚከፈል ክፍያ የለም በማለት ወስኗል።

በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ሁለቱም ወገኖች በተለያዩ መዝገቦች ላይ ይገባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ በመ/ቁጥር 165539 ላይ በቀን 30/01/2012 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የግልግል ዳኝነት ጉባኤው የሰጠውን ወሳኔ በማሻሻል የግልግል ዳኝነት ጉባኤው በላይፍ ኮንሰልት የቀረበውን ሙያዊ አስተያየት ሳይቀበል ከግራ ቀኙ የቀረቡትንና ሌሎች ማስረጃዎችን መሰረት አድርጎ የግራ ቀኙን ክርክር ማየቱ ተገቢ ነው። እንዲሁም የግልግል ዳኝነት አካሉ አመልካች የሰራው ግንባታ ጉድለት አለበት በማለት እንዲሁም አመልካች እንዲከፈለው የጠየቀው የተለያዩ ክፍያዎች ሊከፈለው አይገባም ሲል የሠጠው ወሳኔ ተገቢ ነው በማለት ወስኗል። በሌላ በኩል የተለያዩ ጭብጦችን

በመያዝ የግልግል ዳኝነት ጉባኤው ግራ ቀኝ በሚመርጡት ወይም በሌላ ገለልተኛ ኮሚቴ ወይም በባለሙያ እንዲጣራ አድርጎ የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት ለግልግል ዳኝነት ጉባኤ መልሰለታል።

አመልካች በቀን 09/03/2012 ዓ/ም በ20 ገጽ ላይ የተጻፈ የሰበር የአቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ፡-የግንባታ ሥራውን የሚቆጣጠረውና ወሉን የሚያስተዳድረው አማካሪ መሐንዲስ በኩል አመልካች የሠራው ግንባታ ጉድለት አለበት በሚል አልተረጋገጠም። በሁለቱም በኩል ያሉት የሕንጻው መግቢያዎች በየአቅጣጫው ካለው መንገድ ጋር ታሳቢ ተደረጎ ዲዛይን የተሰራው ዋናው የቦሌ መንገድ እንደገና ከመሰራቱ በፊት ሲሆን የቦሌ መንገድ ፈርሶ እንደ አዲስ በመሰራቱና መንገዱ ቀድሞ ከነበረበት ዝቅ በማለቱ ምክንያት የሕንጻው ሁለቱ መግቢያዎች በኩል ያለው የመንገድ ክፍታ ቢለያይም ይህንን ታሳቢ በማድረግ በአማካሪ መሐንዲሱ በተሰጠ ማስተካከያ መሰረት በአመልካች ግንባታ ተፈጸመ እንጂ በአመልካች ጥፋት ምክንያት የተፈጠረ ጉድለት አይደለም። ተጠሪ በአማካሪ መሐንዲሱ በጸደቁት ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቁ ክፍያዎች ቅሬታ ካለው ለአማካሪ መሐንዲሱ በማቅረብ ከማሳረም በስተቀር ክፍያውን አልፈጽምም ማለት ስለማይችልና አማካሪ መሀንዲሱ የተሰራው ስራ ትክክል መሆኑን አረጋግጦ እያለ ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቀውን ክፍያ ተጠሪ እንዲከፍል አለመወሰኑ በሰ/መ/ቁጥር 44604 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም እና የወሉን አንቀጽ 24 የሚቃረን ነው። ተጠሪ ግንባታው እንዲቆም የሰጠው ትእዛዝ በ28 ቀናት ውስጥ አለማንሳቱና በአማካሪ መሀንዲሱ የተፈረሙ የክፍያ ምስክር ወረቀቶችን በ90 ቀናት ውስጥ አለመክፈሉ መሰረታዊ የወል ጥሰት በመሆኑ በአማካሪ መሀንዲስ የተረጋገጡ ክፍያዎች ከ13.75 ወለድ ጋር ለአመልካች እንዲከፈል አለመወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። እንዲሁም በክሱ የተጠየቁ ሌሎች ክፍያዎች ለአመልካች ሊከፈል እንደሚገባ ወልንና ሕግን መሰረት በማድረግ በማስረጃ ተደግፎ ተጠይቆ እያለ በግልግል ዳኝነት ጉባኤውና በይግባኝ ሰሚው ችሎት ወድቅ መደረጉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። የተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱን ያቀረበው የግንባታ ሥራውን ሲቆጣጠርና ወሉን ሲያስተዳድር ባልነበረ እና የግንባታ ወሉ ከተቋረጠ ከረጅም ጊዜ በኋላ የተቀጠረው አማካሪ ያቀረበውን ማስረጃ መሰረት በማድረግ በመሆኑ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱ ወድቅ መደረግ ነበረበት። ወሳኔዎቹ ተሸረዉ በድምሩ ብር 14,447,339.40 ከነወለዱ ለአመልካች ሊከፈል ይገባል ተብሎ ይወሰንልኝ በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

አንደኛ ሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በኮምፒዩተር በተዘጋጀ የትእዛዝ ፎርም ላይ ተፈርሞበት ትእዛዝ መሰጠቱን መዘገቡ ያሳያል። የትእዛዙ ይዘትም፡- “በቀረበው የሰበር አቤቱታ በግልግል ዳኝነት ጉባኤና በይግባኝ ሰሚው ችሎት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተሰርቷል ለማለት የሚያስችል እንዳልሆነ ገልጾ ጉዳዩ ለሰበር

ችሎት የሚያስቀርብ አይደለም ብለናል። መዝገቡ ስለተዘጋ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ” የሚል ይዘት ያለው ሲሆን በተጨማሪም በዚህ ትእዛዝ በእጅ በእስክርብቶ ተጽፎ “የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” የሚል ጽሁፍ እንደተጨመረበትና በችሎቱ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች መካከል ሰብሳቢው ዳኛ በትእዛዙ ላይ ፊርማቸውን እንዳላኖሩ መዝገቡ ያሳያል።

በሌላ በኩል አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በጻፈው አቤቱታ “... የሰበር አቤቱታ አቅርቦ መዝገቡ ለተመራለት ለ1ኛ ሰበር አጣሪ ችሎት ቅሬታዬን ያሰማሁ ቢሆንም በዳኝነት ሥራ ፍጹም ባልተለመደ መልኩ ችሎቱ እስከ ዛሬ ድረስ በቅሬታዬ ላይ ምንም አይነት ትእዛዝ ሳይሰጥበት መዝገቡም ከቀጠሮ ወጪ ሆኖ በመንከራተት ላይ እገኛለሁ...በግልግል ዳኝነት አካልና በይግባኝ ሰሚው ችሎት የተሰጠው ወሳኔ ሰበር ሰሚ ችሎት አስቀድሞ የሰጠውን አስገዳጅ ወሳኔ የሚቃረን በመሆኑ የፍትህ መንገድን ያስከተለ ፍርድ ሆኖ እያለ ሳይታረምና መዝገቡ ከነጭራሹ ከቀጠሮ ወጪ መሆኑ ተገቢነት የሌለው ስለሆነ ክብርነቶም ይህንኑ ተገንዝበዋልኝ ሕገ በሚፈቅደው አግባብ ጉዳዩ ታይቶ ተገቢው ትእዛዝ እንዲሰጥ አመለክታለሁ።”ሲል ጠይቋል።ይህንን ተከትሎ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አቤቱታውን በማጠፍ የሚከተለውን በማስፈር፡-

“በዚህ ጉዳይ ላይ በችሎቱ ዳኞች የሀሳብ ልዩነት ስለተከሰተ እና ጉዳዩም ወሰብሰብ ስለሚል ሁለት ዳኞች (ዳኞች በስም ተጠቅሰዋል) ተጨምረው በአምስት እንዲታይ ታሟቅ።” በጊዜው ለነበሩት ለ1ኛ ሰበር አጣሪ ችሎት ሰብሳቢ ዳኛ አቤቱታውን መርተዋል።

በመቀጠልም በችሎቱ በነበሩት ሶስት ዳኞች ላይ ሁለት ዳኞች ተጨምረው አምስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት የሰበር አቤቱታው ተመርምሮ በግልግል ዳኝነት አካሉና በይግባኝ ሰሚው ችሎት በተሰጡ ወሳኔዎች ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ያለውን ነጥቦች በመለየት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይና ተጠሪ መልስ እንዲሰጥ በአብላጫ ድምጽ በቀን 29/07/2012ዓ/ም ትእዛዝ ሰጥቷል።ከተሰየሙት አምስት ዳኞች ሁለቱ ዳኞች አስቀድሞ በሰጠነው ትእዛዝ በነበረን አቋማችን ጸንተናል በማለት በሀሳብ ተለይተዋል። ይህንን ተከትሎ ተጠሪ በቀን 02/10/2012ዓ/ም የአመልካች አቤቱታ በዚህ ችሎት እንዲታይ የተደረገው ፍጹም ከሕግ እና ከሥነ ሥርዓት ወጪ ነው ያለበትን ምክንያት እና ዋናውን ጉዳይ የሚመለከት መከራከሪያ በ13 ገጽ ጽፎ ያቀረበ ሲሆን አቤቱታው ለዚህ ችሎት እንዲቀርብ የተደረገበት አግባብ ከሕግ ወጪ ነው ያለበትን ምክንያት በአጭሩ በሚከተለው መልኩ አቅርቧል፡-

አመልካች ያቀረበውን የሰበር አቤቱታ አቅርቦና ሶስት ዳኞች ለተሰየሙበት ችሎት ካስረዳ በኋላ የተሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ለማለት የሚያስችል ባለመሆኑ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አያስቀርብም ሲል በቀን 30/06/2012ዓ/ም በአብላጫ ድምጽ ወስኖ መዝገቡ እንዲዘጋ አሟላ። በአብላጫ ድምጽ የተሰጠው ወሳኔ በፍርድ ቤቱ ድህረገጽ ላይ ከመለጠፉም በተጨማሪ

በፍርድ ቤቱ የመረጃ ቋት (data base) እና በፍርድ ቤቱ አጭር የስልክ ቁጥር 992 በአጭር መልእክት(SMS) ተገልጾልናል። የልዩነት ሀሳብ መጻፍ የነበረባቸው ዳኛ የልዩነት ሀሳብ ጽፈው መዝገቡን ሳይመልሱ አዘግይተዋል።ከዚህ በኋላ አመልካች በቀን 14/07/2012ዓ/ም ፍትህ ተጓደለብኝ የሚል አቤቱታ አቅርበው የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ በተሰጠበት ጉዳይ “የሀሳብ ልዩነት ስለተከሰተ እና ጉዳዩም ወስብስብ ነው በሚል ምክንያት ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት በማለት በማዘዝ” ጉዳዩ በድጋሚ እንዲታይ ለማድረግ በሕግ ሥልጣን አልተሰጣቸውም።የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድን ጉዳይ አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ማድረግ እንዲችሉ ሕጉ ሥልጣን የሚሰጣቸው ጉዳዩ ወሳኔ ከማግኘቱ በፊት እንጂ ጉዳዩ ላይ ወሳኔ ከተሰጠ በኋላ አይደለም።በተያዘው ጉዳይ በተሰጠ ወሳኔ ለሰበር ሰሚ ችሎት የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመም ተብሎ በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ የተሰጠ በመሆኑ ከዚህ በኋላ አምስት ዳኞች ተሰይመው ጉዳዩን እንዲያዩ በማድረግ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የተደረገበት አግባብ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22 መሰረት የተሰጠ ወሳኔ ወጤት አልባ አድርጓል። ይህም በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 79/3 እና በአለም አቀፍ እና አህጉራዊ ስምምነቶች ዳኞች የዳኝነት ተግባራቸውን በሙሉ ነጻነት ያከናወናሉ ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ አይመሩም በማለት የደነገጉትን መርሆ እና የሕግ የበላይነት የጣሰ ነው።በመሆኑም የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በቀን 22/07/2012ዓ/ም ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የሰጡት ትእዛዝም ሆነ በዚህ መነሻ አምስት ዳኞች ተሰይመው በአብላጫ ድምጽ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የሰጡት ትእዛዝ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 9/1 መሰረት ተፈጻሚነት የለውም በማለት ከሥነ ሥርዓት ወጪ በሆነ አግባብ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ወድቅ እንዲደረግ በመጠየቅ መልሱን በመስጠት ተከራክሯል።

አመልካች በቀን 17/02/2013ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ በአብላጫ ድምጽ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አያስቀርብም ተብሎ ተወስኖ አቤቱታውን ላቀረበው አመልካች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ 180 እና 181 መሰረት ተነብቦ የተገለጸልን ወሳኔ ወይም ትእዛዝ የለም። ተጠሪ በሁለት ዳኞች ተሰጠ ባለው ትእዛዝ መዝገቡ ተዘግቶ እንደነበር ያወቅነው አምስት ዳኞች ተሰይመው ጉዳዩን አይተው ያስቀርባል ብለው መጥሪያ ስናወጣ ነው።በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181 መሰረት ለተከራካሪ ወገኖች ያልተገለጸ ወሳኔ እንደረቂቅ እንጂ እንደ ወሳኔ ሊቆጠር አይችልም። አመልካች የሰበር አቤቱታ ካቀረብኩና ከተሰማሁ በኋላ መዝገቡ ላይ ትእዛዝ ባለመሰጠቱ ስመላለስ በዳኞች ጉዳዩ ለሰበር አያስቀርብም ተብሎ መዝገቡ ተዘግቷል በሚል ስላልተገለጸልኝ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አቤቱታ አቅርቤ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 21/1 ስር በተሰጣቸው ስልጣን መሰረት በጉዳዩ ላይ የተሰጠ ወሳኔ እንደሌለ አረጋግጠው ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ያደረጉት በሕግ በተሰጣቸው ስልጣን በመሆኑ ተጠሪ ያለአግባብ አቤቱታ ስላቀረበ ሥነ ሥርዓታዊ እርምጃ ሊወሰድበት ይገባል።ተጠሪ አያስቀርብም በሚል ተገልጿል

ብሎ የገለጸው በዳታ ቤዝ ሠራተኞች በተፈጠረ ስህተት መሆኑ ተረጋግጦ ስህተቱ ስለታረመ አምስት ዳኞች ተሰይመው የተሰጠ ትእዛዝ ሕጉን የተከተለ ነው። በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክር፣ በግልግል ዳኝነት አካል እና በይግባኝ ሰሚ ችሎት የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት እና ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለበትን አግባብ የሚያሳይ ሲሆን እኛም ዋናው ጉዳይ ከመመርመሩ በፊት ተጠሪ የሰበር አቤቱታው ለዚህ ችሎት የቀረበው በሕግ ከተደነገገው ሥነ ሥርዓት አግባብ ውጭ ነው። በማለት ባቀረበው መከራከሪያ መነሻ ለተደረገው ክርክር አስቀድሞ ወሳኔ መስጠት አስፈላጊ መሆኑን በማመን 1) ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ እንዲወስን መዘገቡ የተመራለት አጣሪ ችሎት አስቀድሞ ሰጠ የተባለው ትእዛዝ የሚኖረው ሕጋዊ ውጤት ምንድን ነው? 2) የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት እንዲታይ ለማድረግ በሕግ የተሰጣቸው ሥልጣን ተግባራዊ የሚሆነው መቼና በምን ሁኔታ ነው? እንዲሁም 3) ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የተደረገው በሕግ የተዘረጋውን ሥነ ሥርዓት በመከተል ነው ወይ ? የሚሉ ጭብጦችን በመያዝ እንደሚከተለው መርምረናል።

በመጀመሪያም ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ እንዲወስን መዘገቡ የተመራለት ሰበር አጣሪ ችሎት አስቀድሞ ሰጠ የተባለው ትእዛዝ የሚኖረው ሕጋዊ ውጤት ምንድን ነው? በሚል የያዘነውን ጭብጥ መርምረናል። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 ስር በተደነገገው መሰረት አንድ ወሳኔ በዚህ አዋጅ አንቀጽ 10 መሰረት በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰበር የሚሰማው አስቀድሞ ሦስት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት ወሳኔው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት አንድ የመጨረሻ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ወይስ አይደለም የሚል ጭብጥ መርምሮ ሰበር ሰሚ ችሎት መወሰን የሚችለው ሦስት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት (በተለምዶ ሰበር አጣሪ ችሎት የሚባለው) ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ነው። በዚህ ድንጋጌ ሶስት ዳኞች የተሰየሙበት የሚለው የሕጉ ይዘት የሚያሳየው ሶስቱም ዳኞች አመልካቹ ያቀረበውን አቤቱታና ወሳኔውን መርምረውና እንደነገሩ ሁኔታ አመልካቹን በመስማት ተወያይተው በጉዳዩ ላይ ወሳኔ መስጠት እንዳለባቸው ነው። በተጠቃሹ ድንጋጌ መሰረት ሰበር አጣሪ ችሎት የሰበር አቤቱታውንና ለአቤቱታው መሰረት የሆነውን ወሳኔ መርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ወይም የለበትም ብሎ የሚሰጠው ትእዛዝ እንደ ወሳኔ የሚቆጠር ነው። በአዋጅ ቁጥር 25/1988 ላይ ሰበር አጣሪ ችሎት ወሳኔ የሚሰጥበት ጊዜ፣ ወሳኔ የሚሰጥበት ሁኔታና የወሳኔው ይዘት (ፎርም) ምን ሲሆን እንደሚገባ በግልጽ አልተደነገገም። በመሆኑም አንድን የሕግ ድንጋጌ እንደነገሩ ሁኔታ አገናዝቦ ተግባራዊ ማድረግን የሚፈቅደውን መርህ (Principle of mutatis mutandis) የሰበር ባህሪያን ባገናዘበ መልኩ በመጠቀም እንደ ጉዳዩ አይነት ስለ ፍርድ ወሳኔ አሰጣጥ እና አጻጻፍ

እንዲሁም ወሳኔው ስለሚነበብበት አግባብ በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት እና በወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕግጋት የተደነገገውን እንደ አግባብነቱ ተግባራዊ እንዲያደርግ ይጠበቃል።የተያዘው ጉዳይ የፍትሐ ብሔር ጉዳይ በመሆኑ ስለፍርድ ወሳኔ አሰጣጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 180 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች የተመለከተውን እንደ አግባብነታቸው ተፈጻሚ ማድረግ ያስፈልጋል።

በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 12/1 ላይ እንደተደነገገው የመንግስት አሠራር ለሕዝብ ግልጽ በሆነ መንገድ መከናወን አለበት።ፍርድ ቤት አንደኛው የመንግስት አካል እንደመሆኑ በሕግ በተደነገገ ልዩ ሁኔታ ካልሆነ በስተቀር የሚሰጠውን የዳኝነት አገልግሎት ለተከራካሪ ወገኖች ብቻ ሳይሆን ለሕዝብ ግልጽ በሆነ አኳኒን መተግበር ይኖርበታል።ይህንን ግዴታውን ለመወጣት ከሚከተልባቸው ሥነ ሥርዓቶች መካከል ክርክሮችን በግልጽ ችሎት መስማት እና ለክርክሮች የሚሰጠውን እልባት ለተከራካሪ ወገኖች ግልጽ በሆነ አኳኒን መስጠትና መግለጽ(ማሳወቅ)አንዱ ነው።በተለይ ከፍርድ ወሳኔ አሰጣጥና ወሳኔውን ከማሳወቅ/ከመግለጽ ጋር በተያያዘ የሰበር አጣሪ ችሎት የቀረበውን የሰበር አቤቱታ ከሰማና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው የተባለውን ወሳኔ ከመረመረ በኋላ ወዲያውኑ ወይም በሚወስነው አጭር ቀን ቀጠሮ በግልጽ ችሎት ወሳኔ መስጠት እንዳለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 180 ስር የተደነገገው ያስገነዝባል።እንዲሁም የሚሰጠው ወሳኔ ወይም ትእዛዝ በጽሁፍ ተዘጋጅቶ በአስቻሉት ዳኞች/ዳኛ ተፈርሞ ለተከራካሪ ወገኖች መነበብ እንዳለበት እና በአብላጫ ድምጽ የተሰጠ ወሳኔ ከሆነም ገዥ የሚሆነው ወሳኔ አብላጫ ቁጥር ባላቸው ዳኞች የተወሰነው ሆኖ በሀሳብ የተለየው ዳኛ የልዩነት ሀሳቡን በጽሁፍ ማስፈር እንዳለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181(1 እና 2) ስር የተደነገገው ያሳያል። በተጨማሪም ወሳኔ ለተከራካሪዎች በንባብ ከማሰማት ጋር በተያያዘ ወሳኔውን የሰጡ ዳኞች በወሳኔው ላይ ፊርማቸውን እስካኖሩ ድረስ ሌላ ዳኛ ወሳኔውን በንባብ ሊያሰማ ይችላል(በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181/3 ይመለከቷል)።

በያዝነው ጉዳይ መዝገቡ እንደሚያሳየው ሶስት ዳኞች በተሰየሙበት በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በተጻፈ ትእዛዝ የሰበር አቤቱታ በቀረበበት ወሳኔ ላይ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንዳልተፈጸም ተገልጾ መዝገቡ እንዲዘጋ መታዘዙን መዝገቡ ያሳያል። በዚሁ ትእዛዝ ላይ በእጅ በእስክራብቶ ተጽፎ “የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” የሚል ጽሁፍ እንደተጨመረበትና በችሎቱ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች መካከል ሰብሳቢው ዳኛ በትእዛዙ ላይ ፊርማቸውን እንዳላኖሩ አረጋግጠናል።በሕግ ስለዳኞች አሰያየም ሲደነገግ ከግምት የሚገቡ መሰረታዊ ሁኔታዎች የጉዳዩን የክብደት ደረጃ፣ ውስብስብነት፣ጉዳዩ በተከራካሪዎችና በአጠቃላይ ሕብረተሰብ ላይ የሚኖረውን አወንታዊም ሆነ አሉታዊ ፋይዳ እና የመሳሰሉትን ምክንያቶች ሲሆኑ የሚሰየሙት ዳኞች ቁጥር ብዛት ሦስትና ከሦስት በላይ እየተደረገ በሕግ የሚደነገግበት ዓላማ ደግሞ የዳኞቹ ቁጥር ሲጨምር በዳኞች መካከል በሚደረግ ወይይትና በጋራም ሆነ በተናጠል ዳኞቹ በጉዳዩ ላይ በሚያደርጉት ምርምር አከራካሪውን ፍሬ ነገር በአግባቡ በመለየት ለሚያከራክረው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለውን ሕግ

በአግባቡ በመለየትና በመተርጎም እና/ወይም ተፈጻሚ በማድረግ በአንጻራዊነት ትክክለኛ ወሳኔ መስጠት ይቻላል በሚል እምነት ነው። ከዚህ አንጻር በቀን 30/06/2012 ዓ/ም ተጽፎና በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በመዝገቡ ውስጥ የተቀመጠውን ትእዛዝ ስንመለከት ትእዛዙ በአንድ በኩል ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች ሁለቱ በመፈረማቸው አብላጫ ቁጥር ባላቸው ዳኞች ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም ተብሎ ድምዳሜ ላይ መደረሱን አመለካከት ሲሆን በሌላ በኩል ከሦስቱ ዳኞች አንደኛው ዳኛ “የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” በሚል ያሰፈሩት ሀሳብ ዳኛው የልዩነት ሀሳባቸውን እንዳሰፈሩ እንዲቆጠር የሚያደርግ መግለጫ ሳይሆን በጉዳዩ ላይ ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በሶስቱም ዳኞች መደረግ የነበረበት ወይይት አለመጠናቀቁን የሚያሳይ ሀሳብ ነው። ከዚህ በመነሳት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በመዝገቡ ላይ በተሰጠው ትእዛዝ ላይ ከዳኞች ቁጥር አኳያ ሦስት ዳኞች በስም ቢጠቀሱም በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 ስር ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መፈጸም አለመፈጸሙ መወሰን ያለበት ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት ነው የሚለውን በሚቃረን መልኩ ከሶስቱ ዳኞች አንደኛው ዳኛ በተሟላ ሁኔታ ጉዳዩን ሳይመረምሩና በጉዳዩ ላይ መደረግ ያለበት ወይይት ሳያልቅ የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ ባልተሟሉ ዳኞች እንደተሰጠ ትእዛዝ የሚቆጠር በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት (irregular proceedings) ያለበት ነው የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሶናል። ስለሆነም በሕጉ ሶስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት ለሰበር አቤቱታው መሰረት የሆነው ወሳኔ ተመርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩ መወሰን አለበት ተብሎ በተደነገገው መሰረት የተሰየሙት ሦስቱም ዳኞች ተወያይተውበት በጉዳዩ ላይ በማያሻማ አኳኋን በሙሉ ድምጽ ወይም በአብላጫ ድምጽ ለመወሰን በሚያስችል መልኩ በቂ ወይይት አድርገው ድምዳሜ ላይ ባልደረሱበት የሚሰጥ ወሳኔ ሕጉ ታሳቢ ያደረገውን ዓላማ የማያሳካ እና ባልተሟሉ ዳኞች እንደተሰጠ ወሳኔ/ትእዛዝ የሚቆጠር በመሆኑ ሕጋዊ ወጤት ሊሰጠው የሚገባ አይደለም። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 73696 ላይ (በቅጽ 13 ላይ እንደታተመው) “የዳኞች ቁጥር ሳይሟላ የሚሰጠው ትእዛዝ ወይም ወሳኔ ሕጋዊ ወጤት ሊኖረው እንደማይገባ የሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ይህንን የሚያስገነዝብ ነው።

ከላይ እንደተገለጸው በመዝገቡ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ነው በሚል የደረሰነው ድምዳሜ እንዳለ ሆኖ ይህ ትእዛዝ ለተከራካሪ ወገኖች ተነብሶላቸዋል ወይስ አልተነበሰላቸውም? ያለመነበብ ወጤት ምንድን ነው? የሚሉ ነጥቦችም ክርክር የተነሳባቸው ስለሆኑ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሹ ናቸው። በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181/3 ስር እንደተደነገገው በመርህ ደረጃ የተሰጠው ወሳኔ/ትእዛዝ ለተከራካሪ ወገኖች መነበብ አለበት። ይሕም የዳኝነት ሥራ ግልጽነትን የሚያረጋግጥ ነው። በሌላ በኩል ወሳኔውን የሰጡት ዳኞች ወይም ሌላ ዳኛ ወሳኔውን በንባብ ባላሰሙበት ጊዜ ፍርድ ቤቱ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚዥኬሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም በዘረጋው አሰራር መሰረት ወሳኔውን ለተከራካሪ ወገኖች በማድረስ ወይም በመግለጽ ያሳወቀ

ከሆነ ወሳኔውን በሰጡት ዳኞች ወሳኔው ባለመነበቡ ብቻ ወሳኔው ሕጋዊ ወጤት እንዳይኖረው የሚያደርግ የሕግ መሰረት የለም። በተጨማሪም ተከራካሪ ወገኖች ባለመቅረባቸው ምክንያት በንባብ ማሰማት የማይቻልበት ሁኔታ ሊኖር ስለሚችል ወሳኔ በንባብ አለማሰማት የአንድን ወሳኔ ሕጋዊ ወጤት ሊያስቀር የሚችል አይደለም። በጸና አኳኒን ያልተሰጠ ወሳኔ ወይም የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ወሳኔም ስለተነበበ ብቻ መታረም ባለበት ሥርዓት ሊታረም አይችልም ወደሚል ድምዳሜ መድረስ አይችልም። በተያዘውም ጉዳይ ፍርድ ቤቱ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚሽኬሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም በዘረጋው አሰራር መሰረት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠውን ትእዛዝ ለተከራካሪዎች ማሳወቁን ስለተገነዘብን ወሳኔው አለመነበቡ ብቻውን ትእዛዙ የለም የሚያስብል ወይም ትእዛዙን እንደረቂቅ የሚያስቆጥር አይደለም። በመሆኑም በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ በዳኝነት ታይቶ ሊታረም የሚችል የሥነ ሥርዓት ጉድለት እንዳለበት ትእዛዝ ከሚቆጠር በስተቀር ትእዛዙ ለተከራካሪ ወገኖች ባለመነበቡ ብቻ አብላጫ ቁጥር ባላቸው ዳኞች በተፈረመበት ሁኔታ እንደረቂቅ እንዲቆጠር የሚያደርግ የሥነ ሥርዓት ሕግ አግባብ ባለመኖሩ ከዚህ አኳያ አመልካች ያቀረበውን ክርክር አልተቀበልንም። ይህ ማለት ግን ከላይ በተጠቀሰው ምክንያት ባልተሟሉ ዳኞች ያተሰጠ ትእዛዝ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚሽኬሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም ተከራካሪዎች እንዲያውቁት በመደረጉ ብቻ ትእዛዙ የስነ ሥርዓት ጉድለት የለውም ወደሚል ድምዳሜ ተደርሷል ማለት እንዳልሆነ ልብ ይሏል።

ከላይ እንደተመለከተው በሰበር አጣሪ ችሎቱ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ በመሆኑ ሕጋዊ ወጤት የለውም ከተባለ ትእዛዙ ሕጋዊ ወጤት የለውም የሚል ወሳኔ መቼ፣ በምን አግባብና በማን ሊሰጥ ይገባል የሚለው ጭብጥ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሻ ሌላው ጭብጥ ነው። እንደሚታወቀው የዳኝነት ነጻነት በዓለም አቀፍ ሕግጋት፣ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥትና በተለያዩ አገራዊ ሕግጋት እውቅና የተሰጠውና ጥበቃ የተደረገለት መርህ ነው። በተለይ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት አንቀጽ 78/1 እና 79(2 እና 3) ስር ስለፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነጻነት እና የዳኞች ግላዊ ነጻነት በተመለከተ እንደተደነገገው ፍርድ ቤቶች ከማንኛውም የመንግሥት አካል፣ ከማንኛውም ባለሥልጣን ሆነ ከማንኛውም ሌላ ተጽእኖ ነጻ እንደሆኑና ዳኞችም ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ ሳይመሩ የዳኝነት ተግባራቸውን በሙሉ ነጻነት እንደሚያከናውኑ ተደንግጓል። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 138/1991 እና በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደተሻሻለው) አንቀጽ 16(2/ሀ) ፣ 18(ሀ/1) እና 21/1 እንዲሁም በተሻሻለው የፌዴራል ዳኞች አስተዳደር ጉባዔ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 684/2002 አንቀጽ 6(1/ሰ) ስር እንደተደነገገው ዳኞችን በየችሎቱ መደብ የማሰራት ሥልጣንና ተግባር በፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነጻነት ማስቀፍ ውስጥ የሚታይ በመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት እና/ወይም የዳኞች አስተዳደር ጉባዔ ሥልጣንና ተግባር ነው። የዳኝነት ነጻነት መርህ ዳኞች በተመደቡበት ችሎት የዳኝነት ተግባራቸውን ከማናቸውም ተጽእኖ ወይም ጣልቃ ገብነት

ነጻ ሆነው እንዲያከናወኑ በዳኞች ላይ ግዴታ የሚጥል ነው። የፍርድ ቤቶች ፕሬዚዳንቶችም አግባብ ባለው ሕግ በተደነገገው መሰረት በችሎት ተሰይመው ሊሰሩ የሚችሉ ቢሆንም ሌሎች ዳኞች ተሰይመው በዳኝነት በሚያዩት ጉዳይ የዳኝነት ተግባራቸውን በነጻነት እንዳይተገብሩ ከሚያደርጉ ጣልቃ ገብነት ራሳቸውን መቆጠብና ሌላ ማንኛውም ሰው የዳኝነት ነጻነትን የሚነካ ተግባር እንዳይፈጽም መከላከል ይጠበቅባቸዋል። ዳኞችን ከሚያስተዳድር አካልም ይሄው ይጠበቃል።

በያዝነው ጉዳይ ከላይ በተገለጸው መሰረት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በመዝገቡ ላይ የተሰጠው ትእዛዝ ከላይ ተደጋግሞ እንደተገለጸው ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት (irregular proceedings) ያለበት ነው። በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 209/1 እና 211/2 ስር ከተደነገገው መንፈስና ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለው የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ ከአነገሩለቱም ቢሆን ጉዳዩ በዳኝነት ታይቶ የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ የማረም ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት ወይም ችሎት ቀርቦ በሚሰጥ ዳኝነት የሚታረም እንጂ በተከራካሪ ወገኖች አመልካችነት ወይም በፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አነሳሽነት ታይቶ በፕሬዚዳንት በሚሰጥ አስተዳደራዊ ወሳኔ እንዲታረም የሚፈቅድ የሕግ አግባብ የለም። በዚህ አግባብ ሥርዓቱን ጠብቆ ካልተሻረ ከአነገሩለቱም ቢሆን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 212 መሠረት የጸና ይሆናል። ይህ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ በምን አግባብ ሊታረም ይችላል የሚለውን የተመለከትን እንደሆነ ይህ ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ተፈጽሞ የተሰጠና ትክክለኛ ፍርድ ከመስጠት የሚያግድ ሆኖ ከታየ ትእዛዙን በመሻር(ትእዛዙ እንዳልተሰጠ በመቁጠር) ጉዳዩ እንደገና እንዲታይ የሚያደርግ ትእዛዝ በመስጠት ማረም ይቻላል(የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 211/2 ይመለከቷል)።በግልጽ እንደሚታየው የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት የሚጠቀመው ድንጋጌ ነው። ሆኖም እስካሁን ሰበር ችሎት የሚመራበት ልዩ ሥነ ሥርዓት ስሌል በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 ስር የተደነገገውን አንድን የሕግ ድንጋጌ አገናዝቦ ተግባራዊ በማድረግ መርህ (mutatis mutandis) መሰረት ከሰበር ባህሪ አንጻር በማገናዘብ በሰበር በሚታይ ጉዳይ ላይም ተፈጻሚ ማድረግ ይገባል። በመሆኑም በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ስላለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 መሰረት ሊሻር የሚገባው ነው ብለናል።

በሌላ በኩል በአዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደገና እንደተሻሻለው)አንቀጽ 21 ስር ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ከማድረግ አንጻር ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት የተሰጠው ስልጣን ተፈጻሚ የሚሆነው መቼና በምን ሁኔታ ነው የሚለውን መመርመር ያስፈልጋል። በአዋጁ አንቀጽ 21 ስር በተለያዩ ምክንያቶች በጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት ትእዛዝ እና በሕጉ በተጠቀሱት ምክንያቶች ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው የሚያዩባቸው ጉዳዮች ተመልክቷል።በዚህ አንቀጽ ንሑስ አንቀጽ 1 ስር በተደነገገው መሰረት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት በራሳቸው አነሳሽነት ወይም በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎት አሳሳቢነት ወይም

ከተከራካሪ ወገኖች በአንዱ ጥያቄ ሲቀርብላቸው አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ለማድረግ ይችላሉ። በዚህ ድንጋጌ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ሊያደርጉ የሚችሉት የትኞቹን ጉዳዮች እንደሆነ በግልጽ ባይደነገግም ከንኡስ አንቀጽ 2 ጋር አገናዝቦን ካየን በንኡስ አንቀጽ 2 ስር ከተጠቀሱት ጉዳዮች ውጭ በሌሎች ጉዳዮች ለማሳያነትም ጉዳዩ ውስብስብ ነው ብለው ሲያምኑ ወይም ደግሞ አምስት ዳኞች ተሰይመው ቢያዩ ትክክለኛ ፍርድና የሕግ ትርጉም ሊሰጥ ይችላል ብለው ሲገምቱ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድረግ ይችላሉ። ከዚህ አንጻር የያዘነውን ጉዳይ ስንመለከት አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በጻፈው አቤቱታ ጉዳዩ በአምስት ዳኞች ይታይልኝ በማለት በግልጽ አልጠየቀም። በተጨማሪም ጉዳዩን ሲመለከት የነበረው ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ እንዲደረግ ማሳሰቡን መዝገቡ አያሳይም። ይልቁንም ከመዝገቡ የተገነዘብነው ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ የተደረገው በፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አነሳሽነት አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ጽፎ ላቀረበው አቤቱታ በተሰጠ ምላሽ ለሰበር አጣሪ ችሎት ሰብሳቢው ዳኛ በሰጡት ትእዛዝ ነው። ይህም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በአዋጁ አንቀጽ 21/1 የተሰጠ ሥልጣን በመሆኑ ከዚህ አንጻር የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም።

ነገር ግን የአዋጁ አንቀጽ 21/1 የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ሊያደርጉ የሚችሉት መቼ ነው የሚለውን በግልጽ አላመለከተም። ይህም የሆነበት ምክንያት የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት እየታየ ባለው አከራካሪ ጉዳይ ላይ ጉዳዩን ሲያዩ በነበሩት በችሎቱ ዳኞች በሙሉም ሆነ በአብላጫ ድምጽ የመጨረሻ ሊባል የሚችል ትእዛዝ ወይም ውሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በማንኛውም ጊዜ ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ለማድረግ ይችሉ ዘንድ ሰፊ ሥልጣን ለመስጠት ታስቦ እንደሆነ ይታመናል። በመሆኑም የፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት በዚህ ረገድ የተሰጣቸውን ሥልጣን ከመጠቀማቸው በፊት አስቀድሞ ጉዳዩ ተመርቶላቸው ጉዳዩን በዳኝነት ሲያዩ የነበሩት ዳኞች በጉዳዩ ላይ የሰጡት ትእዛዝ/ውሳኔ አለመኖሩን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል። እንዲሁም አስቀድመው ጉዳዩን በዳኝነት ሲያዩ የነበሩ ዳኞች የሰጡትን ትእዛዝ/ውሳኔ ዋጋ በሚያሳጣ አኳኋን ያንኑ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲዳኙ ማድረግ እንዲችሉ ተጠቃሹ ደንጋጌ ሥልጣን አይሰጣቸውም። ከላይ እንደገለጽነው በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ መሆኑ የተረጋገጠ ቢሆንም መታረም ያለበት በሥነ ሥርዓት ሕጉ መሰረት በዳኝነት ታይቶ በመሆኑ ከዚህ ውጭ በሆነ አኳኋን የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበትን ትእዛዝ በአስተዳደራዊ ውሳኔ ውጤት እንዳይኖረው ማድረግ በሕግ ከተዘረጋው ስርዓት ውጭ በዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ/ውሳኔ እንዳይፈጸም የሚያደርግ ውጤት በማስከተል የዳኝነት ነጻነት መርህን ስለሚቃረን ተቀባይነት የሚሰጠው የዳኝነት ሥራ አመራር አይደለም። በመሆኑም በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠ ትእዛዝ ያለበት ጉድለት በዳኝነት ታይቶ ሳይታረም ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው ጉዳዩን

እንዲመረምሩ አስተዳደራዊ ወሳኔ መስጠት በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 21/1 ስር የተሰጠውን ሥልጣን በዳኝነት ሥራ ጣልቃ በሚያስገባ መልኩ በሰፊው በመተርጎም ተግባራዊ ማድረግ ስለሚሆን እና በዚህ አዋጅ አንቀጽ 22/1 ስር የሰበር አቤቱታ ስለሚመረመርበትና ለሰበር የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ የሚወሰንበትን ሥነ ሥርዓት አለመከተል ስለሆነ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

በተጨማሪም ጉዳዩ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት እንዲታይ የሚደረግበት ዓላማ ጉዳዩን በአብላጫ ድምጽ መወሰን እንዲቻል ብቻ ሳይሆን ከጉዳዩ ባህርይ አንጻር ከአምስት ያላነሱ ዳኞች አከራካሪ የሆነውን የሕግና የፍሬ ነገር ጉዳይ ቢመረምሩ አከራካሪውን ነጥብ በአግባቡ በመለየት ሕግን መሰረት ያደረገ ፍትህዊ ወሳኔ ይሰጣሉ ተብሎ ስለታመነ ነው። በዳኝነት አገልግሎት አሰጣጥ ዳኞች የቀረበላቸውን ጉዳይ በገለልተኛነት አይተዉ ወሳኔ እንዲሰጡ ይጠበቃል። ገለልተኛነት ከሚረጋገጥበት መንገድ አንዱ አንድን ጉዳይ በዳኝነት የሚያዩ ዳኞች በዳኝነት የሚያዩትን ጉዳይ አስቀድመው በዳኝነት በማየትም ሆነ በሌላ ሁኔታ አቋም ያልያዙበትና ይሕንንም አቋማቸውን ለሕዝብ ይፋ ያላደረጉ መሆን እንዳለባቸው በማድረግ ነው(አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 27(1/ሐ) ይመለከቷል)። ስለሆነም የሚሰየሙት አምስት ዳኞች ጉዳዩን አስቀድመው በዳኝነት አይተዉ አቋም የያዙ መሆን የለባቸውም። ሆኖም በያዘነው ጉዳይ ለሰበር ሰሚ ችሎት የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም ብለው አስቀድሞ በቀን 30/06/2012/9/ም በተሰጠ ትእዛዝ አቋም የያዙ ዳኞች በድጋሚ በዚያው ጉዳይ ላይ ተሰይመው እንዲያዩ መደረጉ የገለልተኛነት መርህን ያላገናዘበ ከመሆኑም በተጨማሪ እነዚህ ጉዳዩን የሚያዉቁ ዳኞች በተሰየሙበት ጉዳይ መታየቱ ከዳኞች ቁጥር አንጻር ሲታይም በሕጉ አግባብ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዋል ብሎ ለመደምደም የሚያስችል አይደለም።

ሲጠቃለል በመዝገቡ ላይ አስቀድሞ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች አብላጫ ቁጥር ያላቸው የችሎቱ ዳኞች ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም በማለት በቀን 30/06/2012 9/ም በሰጡት ትእዛዝ መዝገቡ እንዲዘጋ ያዘዙ ቢሆንም በዚህ አግባብ በሁለቱ ዳኞች የተወሰነው በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 መሰረት ከችሎቱ ሶስተኛ ዳኛ ጋር ተገቢው ወይይት ሳያደርግና የሶስተኛውን ዳኛ የመወሰን ሥልጣን በሚያሳጣ መልኩ በመሆኑ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ ነው ብለናል። ይህም የወሳኔ አሰጣጥ ከትክክለኛ የወሳኔ አሰጣጥ ተቃራኒ እና የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። እንዲሁም ይህ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ በዳኝነት ታይቶ ባልታረመበት ይህንን ትእዛዝ ዋጋ በሚያሳጣ መልኩ ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ አስተዳደራዊ ወሳኔ መስጠቱና ጉዳዩን አምስት ዳኞች መርምረው በአብላጫ ድምጽ በተሰጠ ትእዛዝ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ የታዘዘውም በአዋጁ አንቀጽ 21/1 እና 22/1 ስር የሰበር አቤቱታ ስለሚመረመርበትና ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል? አልተፈጸመም? የሚለውን መርምሮ ለመወሰን የተዘረጋውን ሥነ

ሥርዓት ካለመከተሉም በተጨማሪ ለዚህ ችሎት የቀረበበት አግባብ የዳኝነት ነጻነት መርህን የሚቃረን በመሆኑ ተቀባይነት የለውም ብለናል። በሌላ በኩል በተፈጠረው የሥነ ሥርዓት ጉድለት ምክንያት የሰበር አቤቱታው በአግባቡ ባለመመርመሩና ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይም አልተፈጸመም የሚል ወሳኔ በሕግ በተዘረጋው ሥርዓት መሰረት ባለመሰጠቱ ምክንያት በተከራካሪ ወገኖች ላይ ፍትህ ሊዛባ ወይም ሊጓደል ስለማይገባ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ እና ይህንን ተከትሎ አምስት ዳኞች ተሰይመው የሰጡት ትእዛዝ ተሸሮ አመልካች የሰበር አቤቱታውን የዳኝነት ክፍያ መክፈል ሳይጠበቅበት አስቀድሞ በክፈለው ዳኝነት በአዲስ መዝገብ ላይ አቅርቦ ሊታይለት ይገባል ብለናል። አመልካች በዚህ አግባብ አቤቱታ ሲያቀርብ በሌላ የመዝገብ ቁጥር አዲስ መዝገብ ተከፍቶ አስቀድሞ ጉዳዩን ያላዩ ዳኞች በሕጉ በተመለከተው አግባብ በተሰየሙበት ችሎት አቤቱታው ተመርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈጸመም በሚለው ጭብጥ ላይ ተገቢው ወሳኔ ሊሰጥበት ይገባል ብለናል። በመሆኑም በአብላጫ ድምጽ ተከታዩ ተወስኗል።

ወ. ሳ ኔ

1. በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም እና በቀን 29/07/2012 ዓ/ም የተሰጡ ትእዛዛት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 መሰረት ተሰርዘዋል።
2. አመልካች የሰበር አቤቱታውን አስቀድሞ በክፈለው ዳኝነት በድጋሚ ማቅርብ እንዲችል መብት ተጠብቆለታል። አመልካች የሰበር አቤቱታ ሲያቀርብ አቤቱታው በአዲስ መዝገብ ላይ በሌላ የመዝገብ ቁጥር እንዲከፈትና አስቀድሞ ጉዳዩን ያላዩ ዳኞች ለተሰየሙበት አጣሪ ችሎት እንዲመራና ችሎቱም አቤቱታውንና ወሳኔውን መርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈጸመም በሚል ነጥብ ላይ ሕግን መሰረት ያደረገ ወሳኔ ይሰጥበት ብለናል።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. ከላይ በወሳኔ ተራ ቁጠር 2 ላይ በተመለከተው መሰረት ጉዳዩ በሚመራለት ችሎት ወሳኔ እስከሚሰጥ ድረስ የወሳኔው ክፍል ብቻ ጉዳዩ ለሚመራለት ችሎት ሊቀርብ ይገባል። ሆኖም የፍርድ ወሳኔው ግልባጭ ለግራ ቀኝ ሲጠይቁም ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የልዩነት ሀሳብ

እኛ ስማችን በተራ ቁጥር 1 እና 2 ላይ የተሰየምን ዳኞች ጉዳይ ለሰበር ችሎት የቀረበበት አግባብ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት (procedural irregularity) የተፈፀመበት እና የዳኝነት ነፃነት የሚቃረን ነው በሚል ተጠሪ ያቀረበውን መቃወሚያ በአብላጫ ድምጽ ተቀባይነት ማግኘቱ ላይ ባለመስማማት የልዩነት ሀሳባችንን እንደሚከተለው አስፍረናል።

የክርክሩ መነሻ በግራ ቀኝ መካከል የተደረገ የግንባታ ዉል አፈጻጸም የሚመለከት ሲሆን የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ላይ መሠረታዊ የህግ ስህተት ተፈፅሟል በሚል አመልካች ለሰበር ያቀረበው አቤቱታ ተመርምሮ ለሰበር ያስቀርባል ተብሎ ተጠሪ በመልስ እንዲሰጥ መደረጉን ተከትሎ ተጠሪ ባቀረበው መልስ ላይ ጉዳይ ለሰበር ችሎት የቀረበው ከሕግ እና ከሥነ-ሥርዓት ዉጪ ነው በሚል መቃወሚያ አቀርቧል።

የተጠሪ መቃወሚያ መሰረት ያደረገው የአመልካች አቤቱታ ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት ተሰምቶ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም በተሰጠ ትዕዛዝ ጉዳይ ለሰበር አያስቀርብም ተብሎ በአብላጫ ድምፅ ተወስኖ መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መዝገብ ቤት እንዲመለስ ከተባለ በኋላ የልዩነት ሀሳብ ያላቸው ዳኛ ልዩነት ሀሳብ አስፍረው መዝገቡን መመለስ ሲገባቸው አዘግይተዋል።አመልካች በዚህ አጋጣሚ መጋቢት 14 ቀን 2012 ዓ.ም ለፌደራል ጠ/ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት አቤቱታ አቅርቦ ፕሬዝዳንቷም ከህግ ውጪ አምስት ዳኞች እንዲያዩት አድርገዋል።ይህም አካሄድ የዳኝነት ነፃነትና የሕግ የበላይነት የሚፃረር ነው።ስለዚህም አምስት ዳኞች ተሰይመው በአብላጫ ድምፅ ጉዳይ ለሰበር እንዲቀርብ የሰጡት ትዕዛዝ ተፈፃሚነት የለውም ተብሎ ውድቅ እንዲደረግ የሚል ነው።ተጠሪ ያቀረበው መቃወሚያ ላይ በአመልካች በኩል የቀረበው መከራከሪያ ጉዳይ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ የተደረገው በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 21 መሠረት ስለመሆኑ በመግለፅ በአቀራረቡ ላይ የተፈፀመ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት የለም በሚል መቃወሚያው ውድቅ ተደርጎ በስረ ነገር ክርክር ላይ ውሳኔ እንዲሰጥ አመልክቷል።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ አምስት ዳኞች በተሰየሙበት አጣሪ ችሎት ተመርምሮ ለሰበር የቀረበበት ሂደት በመቃወም ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ ተቀባይነት አለው ወይስ የለውም (objection sustainable or not) የሚለውን ጭብጥ ችሎቱ መርምሯል።ተጠሪ ያቀረበው መቃወሚያ ተቀባይነት አለው ሲል አብላጫው ድምፅ የደረሰበት ድምዳሜ ተገቢ አይደለም የምንልበትን ምክንያት አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንመለከታለን።

በመሰረቱ የሰበር ሥርዓት ዋነኛ ዓላማ ወጥነትና ተገማችነት ያለው የሕግ አተገባበር እና አተረጓጎም እንዲረጋገጥ ማድረግ ነው።በሌላ አነጋገር የሰበር ሥርዓት ተቀዳሚ ተግባር በአንድ ጉዳይ የቀረቡትን

ተከራካሪ ወገኖች መብትና ግዴታ ከማረጋገጥ ባሻገር በክርክር አመራር ስርዓት ወይም ሂደት እና በሚሰጠው ወሳኔ ላይ ህጋዊነት እና የህግ የበላይነት መከበሩን እና ህጎች በሁሉም ላይ በተመሳሳይ ሁኔታ ተፈጻሚ መደረጋቸውን በማረጋገጥ ሰዎች በፍትህ ስርዓቱ ላይ እምነት እንዲኖራቸው ምቹ ሁኔታ መፍጠር ነው። ለዚህም ነው የሰበር ስርዓት ዓላማ ከተከራካሪ ወገኖች ፍላጎት ወይም በአንድ መዝገብ ከቀረበው ክርክር ባሻገር ተገማች የሆነ ፍርድ ማረጋገጥ ነው የሚባለው። የሰበር ሥርዓት በፌዴራልም ሆነ በክልል ፍርድ ቤቶች ተግባራዊ እንዲደረግ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት መደንገጉ ይህንኑ ዓላማ ለማሳካት ታስቦ እንደሆነ እሙን ነው። ይህንኑ ህገ መንግስት ድንጋጌ ተከትሎ የወጡት የፌዴራል ፍርድ ቤቶች እንዲሁም የክልል ፍርድ ቤቶች አዋጆች የሰበር አቤቱታ አቀራረብ ሥርዓት የሚመለከቱ ድንጋጌዎች ይዘው እናገኛለን። በእርግጥ ህጎቹ አስፈላጊና ዝርዝር ድንጋጌዎችን አሟልተው ባለመቀረጻቸው በክርክር አመራር ረገድ እንደአግባብነቱ የፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ወይም የወንጀል ስነ ስርዓት ህግ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ እንደሚደረጉ ይታወቃል።

የፌዴራል ፍርድ ቤቶችን በተመለከተ የሰበር ሥልጣንና እና የአቤቱታ አቀራረብ ሥርዓት መሰረታዊ ድንጋጌዎች በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 10 እና 22 ስር የተደነገገ ሲሆን ተጨማሪ መሰረተ ሀሳቦች በማሻሻያ አዋጆችም ተካተዉ እናገኛለን። በዚህ ረገድ የሰበር ችሎቱ የህግ ትርጉም አስገዳጅነት (binding effect) እንዲኖረው አዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀጽ 2(4) ላይ የተደነገገው ተጠቃሽ ነው። በአዋጅ ቁጥር 25/88 እንደተደነገገው በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጠ የመጨረሻ ውሳኔ ላይ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል አቤቱታ ሲቀርብ ጉዳዩ ለሰበር የሚቀርበው ሦስት የጠቅላይ ፍ/ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ውሳኔው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ስለመሆኑ በአንቀፅ 10 እና 22(1) ላይ ተመልክቷል። ችሎቱ አቤቱታውን መርምሮ ወሳኔው ለሰበር የሚያበቃ የሕግ ስህተት የለውም ብሎ ካመነ አቤቱታውን ወድቅ ማድረግ እንደሚችል የዚህ ድንጋጌ ተቃራኒ ንባብ ያስገነዝባል። ስለሆነም የሰበር አቤቱታ ተቀባይነት አለው ወይም የለውም የሚል ውሳኔ የሚሰጠው ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት (በተለምዶ ሰበር አጣሪ ችሎት ተብሎ የሚታወቀው ማለት ነው) እንደመሆኑ የውሳኔ አሰጣጥ ሥርዓትም በአዋጁ የተለየ ድንጋጌ ባለመኖሩ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ የሚመራ መሆኑ ልብ ይለዋል። የሰበር አጣሪ ችሎት ውሳኔ እንደማናቸውም የፍርድ ቤቱ ውሳኔ የሚታይ እና የፍርድ አሰጣጥና አፃፍ ሥርዓት ተከትሎ መፈፀም እንዳለበት አከራካሪ አይደለም። በዚህ ረገድ ወሳኔው ስርዓቱን ያሟላ መሆን አለመሆኑ ከፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 180 እና 181 አንጻር መታየት አለበት ሲል አብላጫ ድምጽ የሰጠው ምክንያት እኛም የምንስማማበት ነው።

በተያዘው ጉዳይ አቤቱታው የተመራለት ሦስት ዳኞች የተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት የአመልካችን የሰበር አቤቱታ ሰምተው በ30/06/2012 ዓ.ም አቤቱታው ለሰበር አያስቀርብም በማለት በአብላጫ ድምፅ ውሳኔ ሰጥተዋል የሚል መከራከሪያ ነጥብ በተጠሪ በኩል ቀርቧል። መዝገቡ ጋር የተያያዘው ትእዛዝ ይዘት ሲታይ በተጠቀሰው ዕለት በመዝገቡ ላይ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች ሁለቱ ዳኞች አቤቱታው

ለሰበር አያስቀርብም በሚል ትእዛዝ ሰጥተው ፊርማቸውን ያኖሩ ቢሆንም አንደኛው ዳኛ “የሀሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” (ሠርዝ የተጨመረበት) የሚል ጽሁፍ የሰፈረበት ስለመሆኑ እንጂ ዳኛው የልዩነት ሀሳባቸው አልገለፁም ወይም በአብላጫ ድምፅ ተስማምተው ፊርማቸውን አላስቀመጡም። ይህም፣ በአብላጫው ድምጽ ወሳኔ ላይ እንደተመለከተውም በጉዳዩ ላይ በቂ ወይይት ተደርጎ የሁሉም ዳኞች ሃሳብ በአግባቡ ተንሸራሽሮ አቋም ያልተያዘበት መሆኑን አመላካች ነው። በጉዳዩ ላይ ወይይት አለመጠናቀቁን ብቻ ሳይሆን በችሎቱ የተሰየሙት ሦስት ዳኞች በተመሳሳይ ድምፅ ወይም በአብላጫ ድምፅ ወሳኔ ስለመስጠታቸው በፊርማቸው ያላረጋገጡ መሆኑንም የሚያሳይ ነው። ከላይ እንደተመለከትነው የሰበር አጣሪ ችሎት ወሳኔ ሰጥቶበታል ሊባል የሚችለው በችሎቱ የተሰየሙት ሦስቱም ዳኞች በአብላጫ ድምጽ ወይም በተመሳሳይ (ያለ ልዩነት) ድምጽ ወሳኔ መስጠታቸውን በፊርማቸው ማረጋገጥ ሲችሉ ነው። የፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 181(2 እና 3) ይመለከታል። በመሆኑም የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም ተሰጥቷል የተባለው ውሳኔ በሦስት ዳኞች ፊርማ ያልተረጋገጠ ስለሆነ ወሳኔ ያገኘ ጉዳይ ነው ሊባል አይችልም። ከዚህም ጋር በተያያዘ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ወሳኔ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል ሲል ይህ ሰበር ችሎት የሰጠው የህግ ትርጉም ይህንኑ ሀሳብ የሚያጠናክር ነው። ሰበር መ/ቁ 73696 ቅጽ 13 ይመለከታል። ስለሆነም በዚህ ጉዳይ ላይ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም የተሰጠው ወሳኔ አብላጫው ድምፅ እንደሚለው የሥነ-ሥነዓት ጉድለት (procedural irregularity) ያለበት ነው ተብሎ በስነ ስርዓት ህጉ የሚታረም ጉዳይ ብቻ ሳይሆን ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ወሳኔ ስለሆነ ወሳኔው እንዳልተሰጠ ይቆጠራል የሚል አቋም ወስደናል።

ጉዳዩ በዚህ ሁኔታ ላይ እያለ አመልካች መዝገቡ ባልታወቀ እና ባልተለመደ ሁኔታ ከቀጠሮ ውጪ ሆኖ በመቆየቱ ፍትህ ተጓድሎብኛል በሚል በ14/7/2012 ዓ.ም የተባራ አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት ማቅረባቸውን ተለትሎ በዚህ አቤቱታ መነሻ መዝገቡ ላይ ተጨማሪ ሁለት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት መደረጉን መዝገቡ ያሳያል። የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት ፕሬዝዳንት አምስት ዳኞች እንዲያዩት ማድረጋቸው ከህግ ወጪ ነው ሲል ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ በአብላጫ ድምፅ ተቀባይነት ማግኘቱ ላይ አልተስማማንም። በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎቶች በአንድ ጉዳይ ላይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት የሚደረገው በሁለት አግባብ ወይም መንገድ ስለመሆኑ ከአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 21(1 እና 2) ድንጋጌዎች የምንገዘበው ጉዳይ ነው። አንደኛው የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት አለበት ተብሎ በሰበር ችሎት የሚታይበትን አግባብ አስመልክቶ በህግ የተመለከቱ ሁኔታዎችን ተከትሎ ሲሆን ሁለተኛው ጉዳይ ደግሞ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት በተሰጠው ስልጣን የሚወሰን ይሆናል። አንድ ጉዳይ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ለወስንበት አግባብ የሚደነገገው የአዋጁ አንቀጽ 21/1/ የፌዴራል ጠ/ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት በራሱ አነሳሽነት ወይም በፌዴራል ጠ/ፍርድ ቤት ችሎት አሳሳቢነት ወይም ከተከራካሪ ወገኖች ባንዱ ጥያቄ ሲቀርብለት አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድረግ እንደሚችል ተመላክቷል። ይህ

ድንጋጌ ተፈጻሚ የሚሆነው በየትኛው ችሎት እና ጉዳይ ላይ ነው የሚለውን ድንጋጌው በግልጽ ለይቶ ያላስቀመጠ በመሆኑ ሊኖረው የሚችለው አንድምታ ከሶስቱ አንደኛው ምክንያት መኖሩ ሲረጋገጥ በየትኛውም የፍርድ ቤቱ ችሎት እና በማናቸውም ጉዳይ ላይ ተፈጻሚ ለማድረግ እንደሚቻል ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት የተተወ ፈቅደ ስልጣን መሆኑን ያሳያል። ነገር ግን የዚህ ፈቅደ ስልጣን አተገባበር የዳኝነት ነጻነትን በማይነካ አካሄድን በጥንቃቄ እና በጠባቡ ተግባራዊ መሆን እንዳለበት ይታመናል። በተያዘውም ጉዳይ አቤቱታው አምስት ዳኞች ተሰይመው በሰበር አጣሪ እንዲታይ የተደረገው በአመልካች አቤቱታ መነሻ ስለመሆኑ መዘገቡ ያሳያል።

ከላይ እንደተመለከትነው ሦስት ዳኞች የተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት በአንድ በኩል ተጨማሪ ወይይት እንዲደረግበት በተገለጸበት ትዕዛዝ ላይ ጉዳዩ ወይይት ተደርጎበት አቋም እንደተያዘበት ተደርጎ በሁለቱ ዳኞች መፈረሙ፣ በሌላ በኩል ደግሞ መዘገቡ ሳይመለስ በእንጥልጥል ላይ መቆየቱ አመልካች ሂደቱን እንዲጠራጠር ምክንያት ይሆናል። በወጤቱ ላይ አመኔታ እንዳይኖረውም ምክንያት ይሆናል። አዋጁ ከላይ በተመለከተው ድንጋጌ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ በአምስት ዳኞች እንዲታይ መወሰን እንደሚችል ስልጣን ከተሰጠባቸው ምክንያቶች ውስጥ አንዱ በእንደዚህ መሰል ጉዳዮች ምክንያት ሊፈጠር የሚችለውን የፍትሕ መንገድ ሊኖር የሚችልበትን ሁኔታ ለማስቀረት እንደሆነ ይታመናል። ስለሆነም ተጨማሪ ወይይት ለማድረግ በሚል ጊዜ በመውሰዱ እና መዘገቡ በእንጥልጥል በመቆየቱ ፍትህ ተጓድሎብኛል በሚል አመልካች ያቀረበውን አቤቱታ ፕሬዝዳንቷ ተቀብለው ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ ማድረጋቸው ውሳኔ ባገኘ ጉዳይ ጣልቃ እንደመግባት የሚያስቆጥር ሆኖ አላገኘንም። ይልቁንም የጉዳዩ ባህርይ እና የቀረበውን አቤቱታ መሰረት በማድረግ አምስት ዳኞች እንዲያዩት ማድረጋቸው አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 16/1/ እና 21/1/ መሠረት ያደረገ ሆኖ አግኝተነዋል።

እንዲሁም ቀደም ሲል ሁለቱ ዳኞች የሰጡት ውሳኔ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ውሳኔ በመሆኑ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል የሚለው እንደተጠበቀ ሆኖ ዳኞቹ የሰጡት ውሳኔ በፍርድ ቤቱ ድረገጽ (web site) እና መረጃ ቋት (data base) ተመዘግቧል የሚለው የተጠሪ ክርክር ስንመለከት በስነ ስርዓት ህጉ የተደነገገውን የውሳኔ አሰጣጥ ስርዓት ተከትሎና ተሟልቶ የተሰጠ ውሳኔ አለመሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ በፍርድ ቤቱ ድረገጽ መለቀቁም ሆነ በመረጃ ቋት መመዘገቡ በራሱ ውሳኔውን የተሟላ እና አስገዳጅ ሊያደርገው አይችልም። ከዚህም በተጨማሪ መረጃው የተለቀቀበት አካሄድ ስህተት እንደነበር እና ስህተቱም የተፈጠረው በፍርድ ቤቱ የመረጃ ክፍል ሰራተኞች ስለመሆኑ በወቅቱ ከፍርድ ቤቱ የተሰጠው መግለጫ ያሳያል። የችሎቱ ዳኞች ቀደም ሲል በቂ ወይይት አድርገው አቋም የወሰዱበት መሆኑን ካመኑበት ከሌሎች ዳኞች ጋር በድጋሚ አንሰየምም ወይም ከችሎቱ እንነሳለን ማለት ይጠበቅባቸው ነበር። በሌላ በኩል ሁለቱ ዳኞች በጉዳዩ ላይ ከሌሎች ዳኞች ጋር ተሰይመው ማየታቸው አስቀድሞ የመጨረሻ ውሳኔ አለመስጠታቸው እንዲሁም በጉዳዩ ላይ በቂ ወይይት ተደርጎበት በአግባቡ

ሃሳብ ተንሸራሽርበት አቋም ያልተያዘበት መሆኑን የሚያሳይ ነው። ስለዚህም በዚህ ጉዳይ በ30/06/2012ዓ.ም የመጨረሻ ወሳኔ ተሰጥቶበት እና መዝገቡ ተዘግቶ እያለ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት ሌሎች ሁለት ዳኞች ተጨምረው አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድርጋቸው እና በዚህ አግባብ አቤቱታው ለዚህ ሰበር ችሎት መቅረቡ ከህግ ወጪ ነው በማለት ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ መዝገቡ ወስጥ ያለውን እውነታ ያገናዘበ ባለመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም ብለናል።

በአጠቃላይ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም የተሰጠው ወሳኔ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ በመሆኑ ወሳኔው እንዳልተሰጠ የሚቆጠርና ተፈጻሚነት የሌለው መሆኑን እንዲሁም ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የተደረገው አመልካች ባቀረበው አቤቱታ መነሻ ሆኖ በአዋጁ አንቀጽ 21(1) መሠረት መሆኑን የተገነዘብን ስለሆነ በሂደቱ ላይ የስነ ስርዓት ግድፈትም ሆነ ከህግ ወጪ የተፈጸመ ተግባር ባለመኖሩ ተጠሪ ያቀረበው ተቋውሙሞ ውድቅ ተደርጎ በስረ ነገር ጉዳይ ላይ ወሳኔ መስጠት ይቻላል የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሶናል። ስለዚህም አብላጫው ድምጽ አቤቱታው ለሰበር ችሎት የቀረበው ከህግ አግባብ ወጪ ነው በማለት አቤቱታው እንደገና በሌላ ሰበር አጣሪ ችሎት እንዲታይ የሰጠው ወሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት የልዩነት ሀሳባችንን አጠቃለናል።

የማይነበብ የሁለት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ